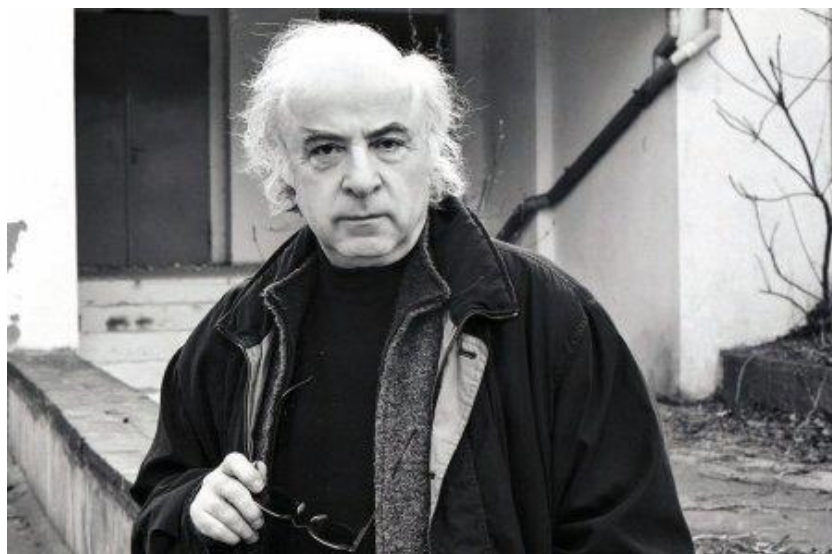

Norman Manea - Ultimul disident

S-a născut în cartierul Burdujeni -Suceava la 19 iulie 1936. Copil fiind, a fost deportat într-un lagăr de concentrare în Transnistria de unde s-a întors în România în 1945 cu membrii familiei sale care au supraviețuit. În anul 1974 a renunțat la profesia de inginer dedicându-se în întregime scrisului. Până la plecarea sa din țară a publicat zece volume. A părăsit România în 1986 cu o bursă de un an în Berlinul Occidental stabilindu-se apoi în Statele Unite ale Americii unde a devenit așa-numit writer in residence la mai multe universități americane. Declarat disident, a fost urmărit mult timp de securitate. În 2011 era profesor universitar pentru Studii Europene și Cultură la Bard College. Este unul dintre cei mai traduși romancieri români, fiind considerat totodată unul din marii scriitorii români din exil. Operele sale au fost traduse în circa douăzeci de limbi.

*

Iată un intelectual complex, intrigant și erudit. Lucid și acid, duce corespondențe cu cei mai importanți colegi, filosofi și scriitori ai secolului XX. Temele sale favorite: trauma holocaustului, viața de zi cu zi într-un stat totalitar și exilul intelectualului. Cărțile sale au fost considerate de unii critici, o continuare a absurdului grotesc din romanele lui Franz Kafka. În anul 2004 publică "Plicuri și portrete", o carte plină de captivante portrete și epistole, despre Emil Cioran, Nichita Stănescu, Lucian Raicu, Antonio Tabucchi, Saul Bellow, Florin Mugur, Gabriela Adameșteanu, Eugen Ionescu, Imre Kertesz, Philip Roth, Octavio Paz, Matei Călinescu, Paul Cornea și chiar Ana Pauker. Alături de ei stau numeroase alte figuri emblematice ale culturii și istoriei contemporane, din România și din străinătate. Diversitatea își află coerența în eleganța abordării, în farmecul și enigmele personalităților evocate. Relatările memorialistice, cu valoare de document alcătuiesc un volum de autentică literatură originală. Citim o confidență:

„Plecarea din România a dus, firește, la teribile deposedări. Faptul că le prevazusem nu a diminuat, în timp, efectul traumatic. Printre altele, am părăsit nu doar bibliotecile și librăriile bucureștene, ci și cărțile adunate, cu sârg și drag, în propria bibliotecă. Am lăsat în urmă și amintiri, și sute de plicuri cu epistole și ciorne de proiecte literare, și părinți, și prieteni...”

„Exilul începe de îndată ce ne naștem“ – afirmă freudian Norman Manea în cartea "Întoarcerea huliganului" - 2003, o relatare a vizitei efectuată în România, în aprilie 1997, prima după peste zece ani de exil.

Este o călătorie pe care se decide să o facă după numeroase refuzuri anterioare. Se teme de atmosfera ostilă care l-ar fi putut aștepta pe autor în patrie, atmosferă întreținută de naționaliștii ofuscați de comentariile sale la adresa opțiunilor antisemite ale lui Mircea Eliade. Prozatorul se vede transformat în huligan, în defăimatorul unor „valori” pe care românii nu vor să le lase pângărite de un disident. Ipostaza nu îi era necunoscută, căci o adoptase și în ultimii ani de ședere în România. Termenul de huligan este o transparentă aluzie la "Cum am devenit huligan", cartea coreligionarului Mihail Sebastian, cu al cărui destin Manea îl identifica pe al său. Vizita în sine are și bune, și rele - scriitorul se revede cu prieteni vechi, vizitează Clujul și Suceava, orașul unde e înmormântată mama lui. Clujul îi place mai mult decât Capitala, raporturile cu majoritatea universitarilor clujeni sunt excelente.

Perioada de zece zile pe care o acoperă jurnalul de călătorie în România comunică în permanență cu trecutul. Sunt numeroase flash back-uri din copilărie, adolescență, tinerețe, se re-creează figuri și se evocă momente fixate în memoria afectivă, de altfel prodigioasă, a autorului. Norman Manea revine de nenumărate ori asupra uneia și aceleiași întâmplări, adăugând de fiecare dată ceva nou, până la limita agasării cititorului. Caracterizează acest modus operandi al autorului un alt prieten, romancierul Bedros Horasangian, care îi schițează următorul portret:

"Personaj cu paranteze, un personaj proustian... de structură proustiană... care folosește, frază în frază, paranteză în paranteză".

Volumul "Cuvinte din exil" - o suită de convorbiri incitante între scriitorul Norman Manea și

jurnalistul Hannes Stein, a apărut în 2011 la editura Polirom. Cei doi autori au avut trasee asemănătoare: amândoi s-au stabilit la New York, departe de locurile natale, după „escale” mai scurte sau mai lungi în diferite țări, și amândoi au ales ca profesie scrisul. „*Încă mai cred că unul dintre principalele motive pentru care se scrie este nemulțumirea profundă față de ceea ce ne oferă haosul cotidian. Avem nevoie de altceva, care să tranșeze acest haos, fie pentru a-i da un sens, fie pentru a adăuga realității o altă realitate: aceea a propriului eu, a propriei fantezii, a propriei personalități.*” spune Norman Manea. Cei doi discută despre trecut, dar și despre dificultatea adaptării într-o țară străină, despre motivele care îi determină să scrie, despre situația actuală a literaturii sau despre Premiul Nobel. Cartea conține și un capitol dedicat Israelului. Hannes Stein (n. 1965), jurnalist, a colaborat cu multe ziare germane. În 2007 a emigrat în Statele Unite. În prezent locuiește la New York, unde este corespondent al ziarelor Die Welt și Die Welt am Sonntag.

Stein întreabă: De ce nu ați emigrat mai degrabă în Israel? Aveți familie acolo.

Manea răspunde: Nu numai familie, ci și prieteni. Aș fi putut emigra legal - cu 70 de kilograme de bunuri personale. În Israel s-au refugiat nu doar foști membri din Betar sau din organizațiile sioniste adverse, adică de stânga, ci și comuniști, social-democrați, socialiști, și nu doar membri de rând, ci și lideri ai acestora. Unul dintre prietenii mei care au părăsit România și s-au stabilit în Israel a fost istoricul literar Leon Volovici. A lucrat mai întâi pentru Yad Vashem, acum este la Universitatea Ebraică din Ierusalim. Volovici mi-a scris: „Dacă vrei să fii evreu, du-te în Israel. Dacă vrei să rămâi scriitor, nu te duci în Israel”.

În Israel, ca scriitor român, te pierzi complet într-un mic ghetou, cultural minuscul. Cu totul altfel decât comunitatea rusească. Stein continuă: Ai nevoie de o comunitate pentru a fi scriitor?

-Nu, dar dacă ești scriitor român la Tel Aviv, ce faci? scrii cărțile și savurezi seara promenada stradală, iar manuscrisele le lași prin testament văduvei și copiilor, sau poate Statului Israel?

Dacă trăiești în Paris, beneficiezi de binele și răul unei mari metropole cu o istorie culturală fabuloasă și poate chiar izbutești să publici ceva acolo. În Israel, prietenul meu Leon Volovici nu vedea pe atunci nici cea mai mică posibilitate - și avea dreptate - ca un scriitor evreu de origine română să fie tradus în ebraică.

Israelul nu prea ne vrea. Nici chiar când ai avantajul de a trăi la Paris sau la NY. Israelienii au o atitudine arogantă: la ce bun cartea asta? nu avem nevoie...

Se acordă „Premiul Ierusalim” multor scriitori de valoare - dar rareori unui scriitor evreu. Iar când dau, atunci dau unui evreu care nu prea este evreu: Susan Sontag, de exemplu. Este o decizie, cred eu, a unei grupări literare de stânga de acolo. În acest an, 2009, la douăzeci de ani după prăbușirea comunismului, de ce nu dau „Premiul Ierusalim” unui scriitor neevreu din Europa de Est? Doar aniversăm anul acesta căderea Zidului Berlinului, care este foarte importantă. De ce nu i-a fost acordat lui Kadare, sau Wyborska, sau vreunui rus, care l-ar fi meritat și el la fel ca toți ceilalți pe care i-am numit? Știți cum se spune: este nevoie de doi pentru tango. Am dansat destul timp tango de unul singur în România. Dar și în Israel tot singur aș fi dansat.

Norman Manea - impresii despre Israel:

- Ierusalimul este special, un oraș cu adevărat minunat, cu o atmosferă unică, și regret că acum acolo locuiesc aproape exclusiv doar oameni pioși. Mi-a plăcut nebunia țării și a oamenilor.

Desigur, este mai orientală decît mi-ar plăcea mie, dar este cum este și e extraordinar. Iar, Israelul, a devenit o țară asediată, nu doar dinspre vecinii arabi, ci de lumea întreagă. De cînd problema palestiniană a devenit atît de acută pentru stînga internațională, gata să uite că a fost imposibil, timp de decenii, a se încheia pace cu arabii, deoarece palestinienii sînt considerați un popor asuprit, care trăiește sub ocupație și în exil, se pot difuza azi cele mai abracadabrante teorii și false scenarii, sfidând istoria și realitatea curentă, tot așa acum este voie să se spună în sfârșit și despre Holocaust tot ceea ce în urmă cu cincizeci de ani nu se putea spune, chiar și că este o făcătură sionistă, așa cum a afirmat Teheranul oricînd dispus să provoace un nou holocaust, mai convingător decît cel precedent. Se poate pune și întrebarea rațională: De ce nici un stat european nu a cedat evreilor o bucată de pămînt, dacă vinovăția Holocaustului este europeană?

În "Întoarcerea huliganului" există un pasaj amuzant, în care îmi imaginez că Israelul ar fi fost înființat în Bavaria, cedată evreilor de către nemți drept compensație pentru Holocaust. Acum câțiva ani am avut o lectură publică în Italia. O doamnă între două vârste mi s-a adresat astfel: "Am citit cartea dumneavoastră, este foarte emotionantă. Înțeleg că ați trecut prin situații foarte dificile și atunci vă întreb: Nu vă mișcă și suferința altor oameni, de exemplu a palestinienilor?" Ba da, am răspuns, mă mișcă orice suferință, inclusiv suferința palestinienilor. De ce m-ar lăsa imposibil o astfel de suferință?

OK, a continuat interlocutoarea. "Atunci spuneți-mi: De ce s-au întors evreii în Palestina? Ei au creat astfel o problemă enormă, care nu este rezolvată nici după șaiszeci de ani". I-am răspuns că nu pot răspunde în numele evreilor și că nu e timp să întru în toate amănunțele unor motivații istorice, este o chestiune complicată — trebuie studiată istoria evreilor și a sionismului, dar aș răspunde mai curînd la întrebare cu o întrebare, cum fac adesea evreii: La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, ar fi renunțat Italia la Toscana pentru a găzdui statul Israel?

Dumneavoastră, ca italiancă, ați fi fost de acord cu această soluție? A tăcut. Eu, ca român, pot să vă asigur că România nu le-ar fi dat evreilor nici o provincie, nici un oraș măcar.

*

Ecoul rațional al sfatului dat de Leon Volovici ("Dacă vrei să rămâi scriitor, nu te duce în Israel"), stă la baza optării pentru Bard College la NY, dar nu anulează preocuparea pentru destinul Statului Israel, după cum stabilirea în Statele Unite nu înseamnă nicio clipă încetarea interesului pentru România, pentru transformările pozitive și tarele ei, de după 1989. Departele de incendiarul potențial a disputelor cu Eliade, se conturează interesul lui Norman Manea pentru Paul Celan și Benjamin Fondane, „doi scriitori evrei-români din exil, afirmați într-o altă limbă“. Nu același lucru se poate spune despre evocarea lui Emil Cioran, întâlnit de autor la Paris și surprins într-o ipostază de rară solitudine, contradictorie radicalismului multora dintre opiniile sale.

**

Adrian Grauenfels

surse: Internet, Norman Manea - Discutii cu Hannes Stein, etc